

4. Відносно високу щільність кабана у типах мисливських угідь із значним представництвом хвойних насаджень можна пояснити наявністю заболочених ділянок, водотоків тощо.
5. В оптимальних умовах проживання дикого кабана його щільність у 2-8 разів є вищою, ніж у мисливських угіддях першого класу бонітету.

Література

1. **Бондаренко В.Д.** Мисливствознавство / В.Д. Бондаренко, І.В. Денеган, К.А. Татаринцев та ін. – К. : Вид-во РНМК ВО, 1993. – 200 с.
2. **Гузій А.І.** Лісомисливські господарства України, проблеми і перспективи їх вирішення / А.І. Гузій, М.В. Шадура // Лісове господарство, лісова, паперова і деревообробна промисловість : міжвідомч. наук.-техн. зб. – Львів : Вид-во НЛТУ України. – 2006. – Вип. 31. – С. 239-245.
3. **Гузій А.І.** Альтернативні підходи оцінки якості мисливських угідь / А.І. Гузій, О.В. Тарасович, О.Л. Кратюк, А.М. Яндюк // Лісове та мисливське господарство: сучасний стан та перспективи розвитку. – Житомир : ПП "Волинь", ОП "Житомирська облдрукарня", 2007. – Т. 1. – С. 16-19.
4. **Настанови** з упорядкування мисливських угідь. – К. : Вид-во "Либідь", 2007. – 113 с.
5. **Романов В.С.** Охотоведение : учебник / В.С. Романов, П.Г. Козло, В.И. Подайга. – Минск : Изд-во "Тесей", 2005. – 448 с.

Яндюк А.Н. Оптимальные станции обитания свиньи дикой (*Sus scrofa*) в условиях юга Житомирского Полесья

Проведен анализ наиболее благоприятных для обитания свиньи дикой угодий. В этих угодьях оптимальная плотность вида в 2-8 раза выше, чем в угодьях первого класса бонитета. Относительно высокую плотность кабана в типах охотничьих угодий со значительным представительством хвойных насаждений можно объяснить наличием заболоченных участков, водотоков и тому подобное.

Ключевые слова: тип охотничьих угодий, бонитет, плотность, численность, учет.

Yandyuk A.M. Best wild boar station residence (*Sus scrofa*) in south of Zhytomyr Polissya

It was conducted the analysis most suitable for living wild boar lands. In these lands the optimal quantity of species in a 2-8 times higher than in the lands of the first class credit rating. Relatively high closeness of wild boar in the types of huntings lands with the considerable representative office of the coniferous planting it is possible to explain in the presence of the swamped areas, and etc.

Keywords: type of hunting lands, quantity, closeness, accounting.

УДК: 630*24; 580*16

Доц. С.В. Роговський, канд. с.-г. наук –

Білоцерківський національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ОЗЕЛЕНЕННЯ САКРАЛЬНОГО ЛАНДШАФТУ НА ПРИКЛАДІ ХРАМОВОГО КОМПЛЕКСУ В СЕЛІ БУКИ СКВИРСЬКОГО РАЙОНУ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Розглянуто історичні та конфесійні особливості озеленення сакральних споруд. Показано та уточнено особливості формування та озеленення сакрального ландшафту біля храмового комплексу в селі Буки Сквирського району Київської області, враховуючи його архітектуру та рельєф місцевості.

Сучасна філософська наука під терміном "сакральний ландшафт" розуміє сукупність особливих місць і положень, які утворюють специфічне се-

редовище, в яких людина стикається зі священним. Перебування людини в сакральному ландшафті передбачає наявність характерних форм "навігації", знання особливих орієнтирів і способів руху в цьому просторі" [1]. Вважають, що основою формування сакральних ландшафтів України були дохристиянські традиції, які ґрунтувались на культурі природи, одухотворенні довкілля (гаї, деякі види дерев, річки, джерела виконували сакральні функції, були першими храмами). Формування теїстичного типу надприродного – віри у богів – визначало потребу створення рукотворних культових споруд, святилищ, для яких вибирали високоестетичні ділянки місцевості (на пагорбах, підвищеннях, пригірках зі старими деревами, джерелами), у котрі вводили сакральні об'єкти (капища, контини). Сакральними межами такого комплексу був частокіл, вал. Після прийняття християнства місця язичницьких святилищ займають монастирі та церкви, але загальна структура язичницьких об'єктів та їх ландшафтна організація залишаються незмінними. Священні гаї, дерева, сади, джерела стають основою та першими ландшафтними одиницями створення саду "вертоград", "замкненого" муром [2].

Визначальними елементами сакрального ландшафту у більшості випадків є культові споруди, проте рельєф місцевості, місце розташування також відіграють велику роль у його формуванні. Рослинність, яка оточує сакральну споруду, є доповненням, її завдання підкреслити велич храму та особливість цього місця, відобразити та посилити відчуття святості, молитовності, зв'язку з іншим.

Церковних канонів, що чітко визначають асортимент рослин, які потрібно висаджувати біля храмових споруд, немає. Не існує і чітких рекомендацій які композиції рослин є найбільш придатними для озеленення церковних храмів. Питання зовнішнього ландшафтного облаштування храмового комплексу завжди були тісно пов'язані з архітектурним рішенням і визначались і диктувалися ним. Територія навколо храму має підготувати вірянина, його почуття і настрої до молитовного спілкування. Ступаючи на доріжку, що веде до храму, людина має відчути особливість цього місця, відволіктися від земних думок і налаштуватися на молитву. Ось чому озеленення сакрального ландшафту є надзвичайно складним і відповідальним завданням, яке вирішується індивідуально, залежно від рельєфу місцевості, архітектури храму, природно-кліматичних умов, національних традицій та релігійних уподобань.

У науковій літературі питання ландшафтного облаштування і озеленення сакральних ландшафтів та культових споруд висвітлюють вкрай рідко й обмежено. Д.С. Ліхачов у своїй відомій роботі "Поэзия садов" досить детально описав особливості ландшафтного облаштування середньовічних монастирських садів [3]. Як встановлено дослідженнями В.Я. Тарас, монастирські сади на території Західної України використовували такі планувальні схеми: регулярну [хрещату (середньовічну), квадратну (ренесансну), барокову (симетричну повздовжній осі)]; вільну ("вертоград", пейзажну) або змішану (регулярна + вільна) [2]. Ці сади, крім сакральної функції, часто мали утилітарне, репрезентивне і тефальне призначення. Але і давність епохи середньовіччя, і відчутні відмінності у релігійному та культурному сприйнятті навко-

лишнього середовища, не дають підстав застосовувати той досвід для сучасного облаштування сакральних ландшафтів.

Аналіз озеленення культових споруд на території України показує, що існують певні традиції в озелененні православних, католицьких і протестантських храмів. Якщо озеленення католицьких храмів здійснюють зазвичай у регулярному стилі, з використанням живоплотів, бордюрів, симетричного розташування елементів озеленення, а ландшафтне оформлення протестантських храмів – стримане монохроматичне, навіть аскетичне, то озеленення православних храмів здійснюють переважно у вільному ландшафтному стилі. Храм органічно вписується у навколишнє середовище залежно від рельєфу місцевості, архітектурних особливостей та природно-кліматичних умов. Перевагу надають місцевим породам дерев та кущів, які не вибагливі до вирощування, разом з тим застосовують досить барвисте квіткове оформлення у вигляді клумб, рабаток, міксбордерів.

Метою нашого дослідження є вивчення особливостей ландшафтного облаштування та озеленення сакрального ландшафту біля храмового комплексу.

Об'єкт дослідження – храмовий комплекс у селі Буки Сквирського району Київської обл., архітектори Ю. Бабіч, К. Капінус, Ю. Рейтерович побудували його недавно, але завдяки унікальному архітектурному рішення та довершеному ландшафтному облаштуванню – добре відомий в Україні. Архітектори під час проектування використали об'ємно-планувальні схеми народних хрещатих храмів. Акцентними слугують такі архітектурні форми, які були притаманні українській національній архітектурі минулого. До складу храмового комплексу входять церква Св. Євгена Великомученика, також дзвіниця Св. Даниїла, каплиці Св. Миколая та Св. Олександра. Будівництво храмового комплексу було відзначене Державною премією України в галузі архітектури за 2007 р., якою, крім архітекторів, було удостоєно ктитора храмового комплексу І.М. Сулова, а у 2008 р. була випущена пам'ятна срібна монета, на якій зображено храмовий комплекс у с. Буки.

Під час ландшафтного облаштування храмового комплексу горбистий рельєф місцевості, де зведені культові споруди, був стилізований у гірський, завдяки розміщенню храму над закинутим гранітним кар'єром і декорування прилеглої території природним обвітреним камінням. Це дозволило створити вишуканий, екзотичний пейзаж у якому переважають відкриті простори, що нагадують гірський ландшафт. Для цього з берегів річки Роставиця та інших місць Київської обл. звели обвітрені камені граніту, які частково були використані для фундаментів храмів, що дало змогу створити враження зведення храмів на гірській породі, так, ніби ці споруди виростають з природного каменю. Але більша частина завезеного каміння стала матеріалом для формування гірського ландшафту навколо храмового комплексу.

Створення масштабних рокаріїв із вкрапленням хвойних і листяних декоративних дерев та кущів дозволило підкреслити особливість, незвичайність і екзотичність цього сакрального місця, його піднесеність до неба. Таке ландшафтне оформлення виявилось доречним, оскільки відповідає архітектурі храму, який за силуєтом нагадує дерев'яний хрещатий храм, харак-

терний для Карпат. Місце, де збудований храмовий комплекс, розташоване на високому правому березі Роставиці, завдяки оформленню каменям набуло вигляду гористої місцевості, що дозволила виділити сакральний ландшафт із навколишнього середовища.

Для озеленення храмового комплексу використано значну кількість видів та культиварів як голонасінних, так і покритонасінних рослин. Підбираючи рослини, передусім намагалися використати види та декоративні форми, які б органічно вписалися в цей ландшафт і не порушували його цілісності та гармонії. Перевагу надали хвойним та листяним видам, які б мали оригінальну форму крони, забарвлення листя тощо.

Табл. 1. Таксономічний склад рослин, що використані для озеленення храмового комплексу

Відділи	Класів	Порядків	Родин	Родів	Видів	Форм
Голонасінні	2	3	3	9	19	8
Покритонасінні	2	23	28	43	56	23
Всього	4	26	31	52	75	31

Як вертикальні акценти пейзажних композицій біля білосніжних стін культових споруд ефектно виглядають *Picea abies* (L.) Karst., *P. pungens* Engelm., *P. pungens 'Glauca'*, *Pinus peuce* Griseb., *Thuja occidentalis 'Smaragd'*, *T. occidentalis 'Fasnigiata'*, *Chamaecyparis lavsoniana 'Alumi'* *Juniperus communis* L. *'Hibernica'*. Завдяки пірамідальній та конічній формам цих поодинокі розташованих дерев, ландшафтні композиції стали більш урочистими, суворими. Декоративні форми листопадних дерев також розміщені поодинокі або невеликими групами, завдяки їм забезпечується сезонна мінливість ландшафту. Так, пурпурово-фіолетове забарвлення листя *Prunus divaricata 'Atropurpurea'* створює ефектну акцентну пляму на фоні білих споруд храмів і мінливої зелені інших насаджень. Застосування плакучих форм дерев, більшість з яких розташовані безпосередньо біля доріжок, що організовують простір навколо храмових споруд, сприяє створенню настрою спокою, смутку, урівноважує ландшафтні композиції, підсилює рух. Це такі декоративні форми, як *Morus alba 'Pendula'*, *Styphnolobium japonica 'Pendula'*, *Sorbus aucuparia 'Pendula'*.

Використання хвойних видів і культиварів *Pinus mugo* Turra, *P. nigra* Arn. *'Nana'*, *Picea abies 'Nidiformis'*, *P. glauca* (Moench) Voss. *'Conica'*, *Tsuga canadensis* Carr. *'Nana'*, *Platycladus orientalis* (L.) Franco *'Aurea'*, *Juniperus sabina* L., *J. sabina 'Glauca'* *J. sabina 'Variegata'*, *J. sabina 'Arcadia'*, *J. sabina 'Tamarixifolia'*, *J. chinensis* L. *'Majeri'* дало змогу збагатити рокарії повільнорослими вічнозеленими рослинами, які добре поєднуються з камінням, а декоративність яких є виразною в будь-яку пору року. Істотному урізноманітненню кольорової гами пейзажних композицій рокаріїв сприяє використання низькорослих листяних видів і культиварів *Magonia aquifolium* Nutt., *Euonymus nana* Bieb. *'Argentea marginata'* та *E. nana 'Aureavariegata'*, *Spiraea japonica* L. *'Gnom'*, *'Little princess'*, *S. bumaldy* Burv. *'Gold flaim'*, *'Anthoni Waterer'*, *S. cinerea* L. *'Grisheim'* *Berberis thunbergii* DC. *'Aurea'*, *'Purpurea nana'*, *Swida alba 'Argentea marginata'*, *Keria japonica 'Plena'*. Аналогічну функцію у кам'янистих гірках виконують жимолость витка ф. сиза та жимолость японська ф. зо-

лотосітчаста, а також ґрунтопокривні троянди, вони є виразними елементами горизонтальної складової пейзажних композицій.

Важливим елементом скелястих гірок є напівкущі: лаванда колосиста, гісоп лікарський, сантоліна полинолиста, чебрець український, сонцецвіт великоквітковий, які доповнюють і урізноманітнюють рослинне оформлення, утворене вічнозеленими та листопадними деревними рослинами, завдяки сизому забарвленню листя напівкущів та його дрібної фактури.

Аналіз видів та культиварів за життєвими формами показує, що 64,3 % рослин є фанерофітами, 28,6 % трав'яними багаторічниками і лише 7,1 % – однорічними і дворічними трав'яними рослинами (табл. 2).

Табл. 2. Життєві форми рослин, що використані для озеленення храмового комплексу, в % від загальної кількості таксонів

Кількість видів і форм з відповідною життєвою формою, у % від загальної кількості таксонів						
Дерева	Кущі	Кущики	Ліани	Трав'яні рослини		Всього
				багаторічники	однорічники	
18	25	5	6	24	6	84

Трав'яні багаторічники в озелененні цього сакрального ландшафту відіграють дуже велику роль, це насамперед ґрунтопокривні, що заповнюють площини між каменями та деревними рослинами, а також і багаторічні та однорічні квіти, що забезпечують зміну декоративних акцентів завдяки цвітінню від ранньої весни до пізньої осені.

Ґрунтопокривні рослини займають найбільший відсоток площі біля храмових споруд і відіграють роль "дзеркала" ландшафтних композицій. Насамперед очітки *Sedum acre* L., *S. album* L., *S. hispanicum* L., *S. kamtschaticum* Balk., *S. aizoon*, *S. kamtschaticum* Fisch., *S. ewersii* Ledeb., *S. spurium* Bieb., а також *Phlox subulata* L. та його сорти. Значно менші площі займають каменеломки – *Saxifraga arendsii*, *S. caespitosa*; ясколка Біберштейна – *Cerastium bibersteinii* DC., іберис – *Iberis saxatilis* L., *Thymus subalpespestris* Kern., *T. serpyllus* L. Лише в деяких місцях трапляються молодила, армерія приморська, пирій сибірський, хости, наперстянки, дельфіній.

Однорічні квіткові рослини використовують переважно в клумбах та рабатках. Це кілька сортів *Callistephus chinensis* (L.) Nees., *Tagetes erecta* L., *Portulaca olerace* L.

Важливу роль у ландшафтному облаштуванні храмового комплексу відіграє вода. Водних об'єктів на території небагато, це – невеличке озерце на дні кар'єру, над яким розташований храм Св. Євгенія. За первісним задумом вода з озерця мала подаватися у скелю під храмом і звідти водоспадом падати назад. На цей час водоспад не функціонує, проте близьке розташування водосховища на р. Роставиця візуально збагачує сакральний ландшафт водним дзеркалом, що віддзеркалює його неповторну красу, підкреслює його особливість. Після завершення будівництва фонтана, демонтованого на майдані Незалежності в Києві, ландшафт збагатиться ще однією водною спорудою, яка відділятиме його від села, виокремлюючи та відмежовуючи сакральний ландшафт від буденного життя.

Велике різноманіття рослин, задіяних для ландшафтного облаштування храмового комплексу та складність штучних угруповань, використаних у ландшафтних композиціях, вимагають кваліфікованого догляду. На жаль, уже сьогодні проявляються недоліки в догляді за рослинами: відсутність кваліфікованого формування крон плакучих форм дерев, розростання самосіву ясеня ланцетовидного та клена ясенелистого між камінням, неконтрольоване розростання кореневою поростою сумаха оленерогого та пирію сибірського уже сьогодні є серйозною загрозою для первісного архітектурного задуму.

Висновки:

1. Озеленення сакрального ландшафту має виокремити його з навколишнього середовища, відмежувати від буденного життя, підкреслити його особливість.
2. Вибір способу ландшафтного облаштування культової споруди залежить від особливостей архітектури храму, рельєфу місцевості, довкілної рослинності, конфесійних традицій тощо.
3. Для православного храму характерними рисами є органічна єдність храму та навколишньої природи, ландшафтний стиль садово-паркового будівництва, підкреслення значущості сакрального місця квітковим оформленням.
4. Формування сакрального ландшафту біля храмового комплексу в с. Буки спирається на українські православні традиції, але водночас є унікальним завдяки використанню каменистого саду як способу трансформації рельєфу для виокремлення храму з навколишнього середовища, піднесення його над повсякденністю.

Література

1. Яковлева, Марина Геннадьевна Сакральный ландшафт: антропо-физика социального бытия : автореф. дис. кандидата философских наук: 09.00.11. – Казань, 2004. 124 с. – .
2. Тарас Вікторія Ярославівна Формування ландшафтного та планувально-композиційного укладу монастирських садів Галичини (X – середина XIX ст.)/ Автореф. дис... канд. архітектури: 18.00.01/ В.Я. Тарас; Нац. ун-т "Львів. політехніка". – Л. : , 2001. – 20 с.
3. Лихачев Дмитрий Сергеевич Пoesия садов. К семантике садово-парковых стилей. Сад как текст. (издание второе, исправленное и дополненное)/ Д.С. Лихачев/ С. – Петербург. Наука, 1991. – 396 с.

Роговский С.В. Особенности формирования и озеленения сакрального ландшафта на примере храмового комплекса в селе Буки Сквырского района Киевской области

Рассмотрены исторические и конфессиональные особенности озеленения сакральных сооружений. Показаны и уточнены особенности формирования и озеленения сакрального ландшафта около храмового комплекса в селе Буки Сквырского района Киевской области, учитывая его архитектуру и рельеф местности.

Rogovskyi S.V. Peculiarities of landscape design of greenery for sacral landscape the example of temple complex in the village Buky in Skvira district, Kyiv region

Historical and confessional peculiarities of greenery planting around sacral buildings are being discussed in the article. There are special features shown and generalized for forming and greenery planting of sacral landscape near the temple complex in the village Buky in Skvira district, Kyiv region. Architecture and locality are included.